

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

**АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
2017**

Головний редактор
БОЛТРИК Юрій Вікторович, канд. іст. наук

Редакційна колегія
БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, д-р іст. наук
ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, канд. іст. наук
ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, д-р іст. наук, проф.
ІВАКІН Гліб Юрійович (†), член-кореспондент НАН України, проф.
КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, канд. іст. наук
ЛИТВИНЕНКО Роман Олександрович, д-р іст. наук, проф.
МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.
ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, д-р іст. наук, проф.
ПОТЄХІНА Інна Дмитрівна, канд. іст. наук
САПОЖНИКОВ Ігор Вікторович, д-р іст. наук
СКОРИЙ Сергій Анатолійович, д-р іст. наук, проф.
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, д-р іст. наук, проф.
ЧАБАЙ Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України

Прийм матеріалів:
Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12
м. Київ 04210
e-mail: adu.iananu@gmail.com
факс (044) 418-33-06

Виходить за підтримки
ВГО «Спілка археологів України»

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2017 р. — Київ: ІА НАН України, 2019. — 390 с.
ISBN 978-617-7810-01-7

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 904(477)

В оформленні обкладинки використано фото курганів на правому березі р. Сіверський Донець нижче схилом від Бахмутської траси (Бахмутка) поблизу с. Довге Слов'яносербського р-ну Луганщини (з відео Є. Ланга для публікації: S. Telizhko, S. Hardy «In the Line of Fire: the Situation with Archaeological Objects in Eastern Ukraine») та фото фрагменту аттичного чорнофигурного кратеру кола Лідосу (див.: В. Крутілов, Д. Чистов «Роботи Березанської експедиції у 2016 р. (ділянка «О-Західний»)), с. 166, рис. 3).

ISBN 978-617-7810-01-7

© Інститут археології НАН України, 2019
© Автори статей, 2019

Редактор: О. О. Білинський; оформлення обкладинки: А. В. Панікарський; верстка: С. А. Горбаненко

Підписано до друку 7.05.2019 р. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Обл.-вид. арк. 47,7.

Ум. друк. арк. 45,4. Тираж 300 прим. Зам.

Інститут археології Національної академії наук України; 04210, м. Київ, проспект Героїв Сталінграда, 12; www.iananu.org.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 6290 від 09.07.2018 р.

Тираж видруковано: ПП «Видавництво «Стародавній Світ»; тел.: (044) 599-34-43; e-mail: books@ancientry.org; www.ancientry.org

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3991 від 24.02.2011 р.

шок підлоги. Продовження кладки простежено в бік будинку В. Кочубея.

Шурфи 4 і 5 закладено за 35 м на південний схід від будинку В. Кочубея. У шурфі 5 було виявлено нову кладку з цегли XVIII ст. та з повторно використаної цегли більш раннього часу (пальчатка).

На садибі І. Мазепи на Гончарівці закладено розкоп 1 загальною площею 18 м², розташований на північний захід від котловану палацу та поряд з котлованом колодязя. У розкопі

виявлено рештки фундаменту мурованого об'єкта, що є платформою підквадратної форми, виконаною в техніці буттового мурування (з розбитої цегли) на вапняковому розчині.

Розміри фундаменту — 2,7 × 2,90 м (по вісі захід — схід з відхиленням на південь на 19°). Фундамент об'єкту потужністю 0,4–0,45 м прорізав шар передматерика.

У розкопі виявлено яму 1 розмірами 0,8 × 0,6 м, з якої походять уламки ліпної кераміки раннього залізного часу.

В. Скороход, К. Капустін

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДОЛУ ВИПОВЗІВСЬКОГО ГОРОДИЩА

У 2017 р. продовжено дослідження Подолу Виповзівського археологічного комплексу, на ділянці під північним схилом тераси мису, за 200 м на захід від городища. Роботи тут започатковано з 2013 р. і продовжено 2014 р. Розкоп 1 (площа — 36 м²), розміром 6 × 6 м, орієнтований за лінією північний схід — південний захід, закладено на захід від траншеї 1 (2013 р.) та на північ від траншеї 2 (2014 р.).

Поверхня розкопу має нахил із півдня на північ, у бік русла, на 12–15°.

За час розкопок вдалося деталізувати стратиграфію та особливості забудови цієї частини пам'ятки і дослідити об'єкти, що були зафіксовані у стратиграфії північно-західної стінки траншеї 2 (2014 р.). За нульовий репер (R⁰) було взято позначку, що прив'язана до загального репера на посаді (R⁰ = 1,48 м від рівня сучасної поверхні). Позначка R⁰ на Подолі дорівнює 6,20 м від R⁰ посаду. Верхня (південно-західна) стінка розкопу 1 мала найвищі позначки на рівні дерново-гумусного шару 2,50–2,45 м, а нижня 3,56–3,60 м.

Через значний ухил місцевості верхні шари розкопу від глибини 240 до 336 см у верхній частині і від 360 до 380 см у нижній частині розкопу є делювіальними відкладеннями з тераси мису. У них присутні уламки кераміки та фрагменти залізних предметів X–XII ст.

Під шарами делювію на ділянці розкопу виявлено три періоди забудови даної ділянки подолу у межах кінця IX — X ст.

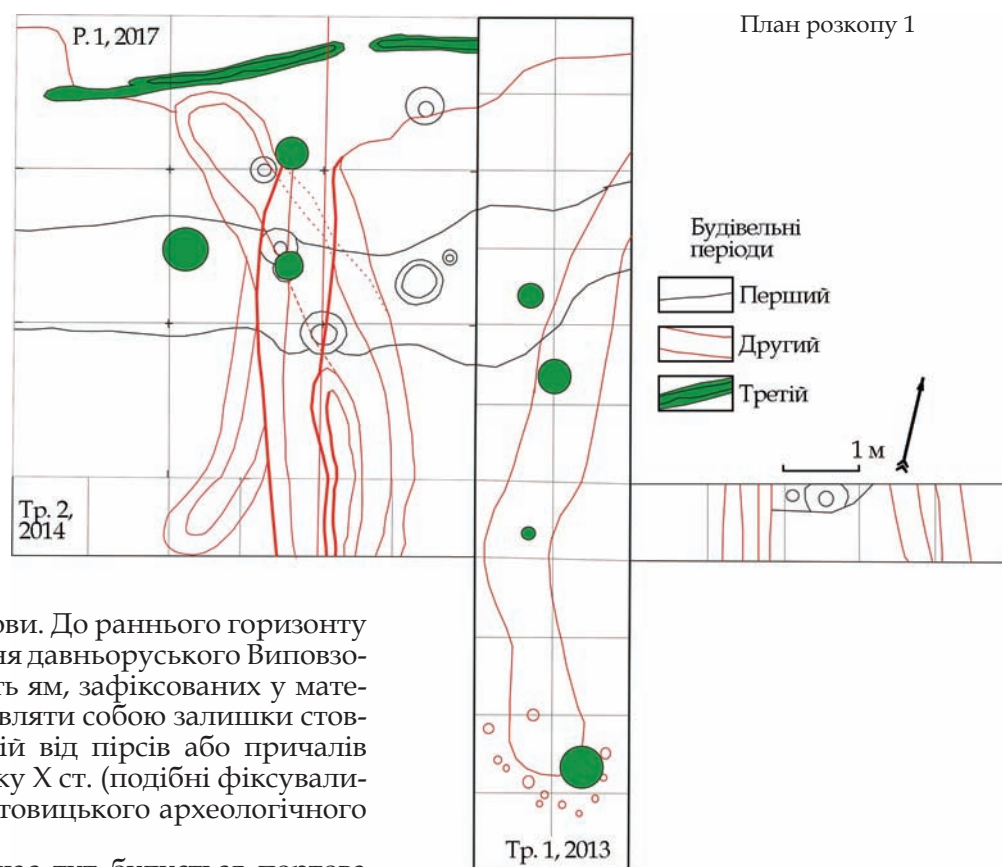
У північно-східній стінці траншеї 2 (2014 р.) було виявлено три лінзи алювію, що перекривали одна одну і являли собою розрізи канав для витягування та стоянки човнів. Подібну канаву було досліджено на повну довжину у траншеї 1 (2013 р.). У межах роз-

копу 1 плями канав мали довжину 3,5–3,6 м і ширину 0,5–0,8 м. Вони перекривали одна одну і мали відхилення у напрямках відносно берегової лінії, що теж виявлена у квадратах 7–9. Канави були заповнені білим аморфним піском та сірим плямистим супіском, що являв собою алювій від періодичних паводків. Плями канав зафіксовані у шарі темно-сірого супіску з вугликами, що являв собою культурний шар подолу X ст. У цьому шарі виявлено три стовпові ями діаметром 0,25–0,4 м від стовпових конструкцій та канавку, що проходила у нижніх квадратах розкопу із заходу на схід, паралельно береговій лінії (рисунок).

Канави, що досліджені в культурному шарі розкопу, мали відхилення зі сходу на захід і перекривали одна одну. Вони були заглиблені в культурний шар на 0,3–0,4 м. У північній частині розкопу чітко фіксувалася берегова лінія русла затоки р. Кримка, яке проходило із заходу на схід (перпендикулярно виявленим канавам) і мало значну ерозію на місці впадіння канав. Під цими спорудами, на рівні материка, у квадратах 4–5, 7–8 виявлено шість стовпових ям діаметром від 0,15 до 0,3 м, що були заглиблені в материк. Ці стовпи не фіксувалися в культурному шарі і належали до стовпових конструкцій, що передували побудові канав. По дну канав фіксувалися залишки вугликів та слідів деревного тліну, що засвідчує оздоблення споруд дошками.

У культурному шарі подолу знайдено гудзик від кафтану з кольорового металу, декілька уламків кераміки роменської культури та фрагменти кераміки кінця IX — X ст.

Таким чином, у сезоні 2017 р. на ділянці Подолу вдалося виділити три основні гори-

зонти його забудови. До раннього горизонту (початку існування давньоруського Виповзова) належать шість ям, зафіксованих у матеріку, що могли являти собою залишки стовпових конструкцій від пірсів або причалів кінця IX – початку X ст. (подібні фіксувалися на подолі Шестовицького археологічного комплексу).

Через деякий час тут будується портова конструкція у вигляді видовженої і заглибленої каналу, що функціонує деякий час на одному і тому ж місці і періодично перебудовується, але з певними відхиленнями по осі північ – південь. Не виключено, що такі портові конструкції потребували перебудови кожного сезону після весняних паводків, або ж принаймні розчищалися від алювіальних наносів. Такі канали мають аналогії у Північній Європі і являлися сухими доками для ремонту і зберігання плавзасобів у непридатну для навігації пору року. Під час функціонування каналу, на цій ділянці подолу простежується пошкодження, або навмисне підко-

пування берегової лінії у бік конструкцій. Час існування каналу був найдовшим і відносився до першої половини – середини X ст.

Після припинення існування доків можна простежити виникнення конструкцій для укріплення берегової лінії та нових стовпових ямок. На нашу думку, у середині – другій половині X ст. на цій ділянці знову будуються причали чи пірси, що існують до загибелі пам'ятки. У верхній частині культурного шару фіксуються залишки вугликів та горілої деревини, що маркують локальну пожежу синхронну посадку та городищу.

В. Скороход, О. Манігда, І. Зоценко, С. Степаненко

ТОПОГРАФІЧНА ЗЙОМКА ГОРОДИЩА, ПОСАДУ ТА ПОДОЛУ В ур. КОРОВЕЛЬ БІЛЯ с. ШЕСТОВИЦЯ (обстеження, обміри та аналіз стану пам'ятки)

Шестовицький археологічний комплекс в ур. Коровель розташований на південній околиці с. Шестовиця Чернігівського р-ну

Чернігівської обл. Пам'ятка має майже 100-річну історію археологічних досліджень і включає в себе городище, посад, поділ та об-